

ФРАЗЕОЛОГИЯТА КАТО МОСТ МЕЖДУ ЕЗИЦИТЕ И НАРОДИТЕ

Снимка: Симеон Стефанов, Данаил Стефанов

Худ. оформление: Мартин Стефанов

ФРАЗЕОЛОГИЗМИ С ОПОРНА ДУМА СЪС

ЗНАЧЕНИЕ ‘КОТКА’ В СЛАВЯНСКИТЕ ЕЗИЦИ¹

Илияна Гаравалова

Институт за български език – Българска академия на науките, България

E-mail: i.garavalova@ibl.bas.bg

PHRAZEMES WITH A MAIN WORD WITH THE MEANING OF ‘CAT’ IN SLAVIC LANGUAGES

Iliyana Garavalova

Institute for Bulgarian Language – Bulgarian Academy of Sciences, Bulgaria

Abstract: Phrasemes with a main word with the meaning of ‘cat’ have a universal character because they reflect physical and behavioral traits of animals and, hence, constitute a significant part of the animal phrasemes in the Bulgarian language as well as in every other Slavic language. They are exceedingly expressive and detailed. The reason for this should be sought in the long-standing co-existence of people and their pets, which has led to an excellent knowledge of the habits of these animals and thus to the use of their interesting peculiarities as a parallel for human relations and types of behaviour. The parallels in the phrasemes relating to the cat in the case of related languages are of particular interest and are, indeed, the object of research of this article.

Keywords: dialectology, linguistic geography, dialect lexicology, phraseology, zoonyms, cat.

Резюме: Фразеологизмите с опорна дума със значение ‘котка’ имат универсален характер, защото отразяват физическите и поведенческите черти на животните и затова представляват съществена част от зоофразеологията както в българския език, така и във всички славянски езици. Те са изключително експресивни и детайлни, като причината за това следва да се търси в дългото съжителство между човека и неговия домашен любимец, довело до отличното опознаване на навиците на животното, а от тук до използването на интересните му специфики като паралел за човешки взаимоотношения и типове поведение. Особен интерес будят съществуващите паралели във фразеологията, отнасяща се до котката, при родствениите езици, което е и обект на изследване на тази статия.

Ключови думи: диалектология, лингвистична география, диалектна лексикология, фразеология, зооними, котка.

---

¹ Статията е написана във връзка с работата по проект „Диалектни атласи“, подтема 1: „Европейски лингвистичен атлас“ на Института за български език „Проф. Л. Андрейчин“, финансиран по ЕБР. Авторът изказва благодарност за финансовата подкрепа на Българската академия на науките по двустранно споразумение за безвъзмездни средства между БАН и Румънска академия на науките.

Като дял от езикознанието фразеологията изучава фраземите в даден език. Те представляват устойчиви словосъчетания или изрази с разделна компонентна структура, относително постоянен състав и възпроизводимост в готов вид, които нямат пряка номинационна функция, а функционират като своеобразни надредни номинанти, изразяващи отношение (оценка, експресия и др.) чрез образността на вече назовани понятия, върху която са изградени (Kaldieva-Zaharieva 2013: 16, 29-30). Силата на въздействие на тези впечатляващи изрази е резултат от действието на стимули като емоциите, осъзнатите или неосъзнатите намерения на говорещия в процеса на комуникация, стремежа към жив, експресивен израз, а при това главна роля има действителността, в която съществува човекът, която той наблюдава и изучава, и върху която се опитва да въздейства (Kaldieva-Zaharieva 2013: 52-54). Във връзка с това, като се има предвид огромното стопанско значение на отглеждането на домашни животни за човека, както и времето, което той прекарва в грижи за тях, не буди учудване значителният дял на зоофраземите в лингвистичната парадигма на европейските езици. Една съществена част от тях с наличието на опорна дума със значение ‘котка’ и имат универсален характер, защото отразяват физическите и поведенческите черти на животните (Kocheva 2021). Те са изключително експресивни и детайлни, като причината за това следва да се търси в дългото съжителство между човека и неговия домашен любимец, довело до отличното опознаване на навиците на животното, а от тук до използването на интересните му специфики като паралел за човешки взаимоотношения и типове поведение. Друга изключително важна особеност на фразеологизмите с опорна дума със значение ‘котка’ е, че често те имат пълен еквивалент, или поне близък фразеологичен аналог, в няколко или във всички славянски езици. Това не е типично за фразеологията, която се овладява на един сравнително късен етап от усвояването на езика (като роден и особено като чужд) заради експресивността и метафоричността си. Тя е дотолкова уникална за конкретната лингвистична система, че десетилетия наред в езикознанието се обсъжда въпросът за нейната „етноспецифичност“ и затова „непреводимост“ (Kaldieva-Zaharieva 2013: 62-68). **Ето защо причината за разглежданото явление вероятно следва да се търси в неговата архаичност.**

Що се отнася до опорната дума със семантика ‘котка’ при анализирания тип фразеологизми, тук няма да се спираме подробно на нейната етимология, както и на дихотомията *котка* / *мачка* в славянските езици, тъй като този въпрос е разглеждан подробно другаде (Trubachev 1960: 92; Odran 1970; OLA 2000: 45, 57, 77; Panayotov 2001: 96; Antonova-Vasileva 2021; Garavalova 2021: 86 и др.). **Ще припомним единствено, че**

става дума за архаично лексикално явление, в резултат на което лингвогеографската карта на славянския свят се дели на две части в зависимост от това дали в името на домашната котка се открива корен *kom-* / *kot-*, или *mач-* / *mač-*. В лексикалната система на повечето славянски езици функционира само единият тип название: в руски, белоруски, полски, горно- и долнолужишки – *kom-* / *kot-*, в сръбски, хърватски, словенски – *mач-* / *mač-*, а в диалектите на българския, чешкия, словашкия и в Югозападна Украйна се наблюдава наличие и на двата типа продуктивни основи (OLA 2000: 45, 57, 77; Panayotov 2001: 96; Garavalova 2021: 86 и др.). Като основа за съпоставката между фразеологизмите с опорна дума със значение ‘котка’ в славянските езици ще бъде използван създаденият от А. Кочева за българския език модел за семантична класификация (Kocheva 2021), в който ще бъдат направени някои допълнения и изменения, налагащи се от анализа на лингвистичния материал.

Първата голяма група фразеологизми от разглеждания вид има за цел да експлицира определени ментални и психични особености на човека чрез поведението и специфичните характеристики на котката. Така например в славянските езици изобличаването на човешкото лицемерие и притворството става най-често чрез изрази, които, възприети буквално, отричат всеизвестното предпочитание на котката към любими нейни храни, но реалната семантика на фразема е ‘лицемерно заявяване, че не харесваш нещо, което всъщност много желаеш, но осъзнаваш, че е невъзможно да постигнеш или имаш’, напр.: бълг. *Не яде котка риба. Не ще / яде котка мляко/ сметана/ сирене/ лой/ риба.*; срхр *Heће мачка сланине.*; пол. *Nie dla psa kielbasa, nie dla kota sadło (syrka).* (SJP 1978: 1028; RBE 1995: 95-102; Kocheva 2021: 643-656). Както личи от примерите, тук става дума за фразеологизми, които са пълни еквиваленти, като в случая с полския език внушението е подсилено чрез появата на два зоонима – *куче* и *котка*, но структурата е аналогична. Към същата група следва да се причислят и фразеологизми от разглеждания вид като: бълг. *Комшийската котка изяла месото, а нашата се наяла*; бълг. *комшийската котка накусила млякото, а нашата се облизва.* ‘човек, който е направил сам нещо лошо, а обвинява другите’; словаш. *falošny ako mačka* ‘лицемерен като котка’; рус. *Язык блудлив что кошка.* ‘говориш, каквото ти е угодно’ (SRS 1976: 186; RBE 1995: 95-102; RBSS 2018: 341). Интересно в случая е да се отбележи, че руският фразем има аналози в белоруски, в които обаче се открива зоонимът *крава* или изобщо липсва зооним, срв.: белорус. *Язык ляшчэць што каўларот трашчэць / трапачэць языком як карова хвастом.* ‘говориш, каквото ти е угодно’ (RBSS 2018: 341). Тясно свързани с човешкото лицемерие са уменията за проява на хитрост или

прикритост, номинацията на които в български език също може да стане чрез фразеологизъм, срв.: бълг. *Като котка / манастирски котарак*. ‘хитър’; бълг. *Стар кот млади мишчета лови*. ‘хитър’, ‘похотлив’; бълг. *Като котка нехъете си крий*. (жената) ‘прикрит’; бълг. *Като котка си крие нозотки*. ‘прикрит’ (Kocheva 2021: 643-656).

Фразеологизми със значение ‘изпитвам безпричинна угриженост и тревога’, включващи зоонима *котка* и имащи аналогична структура, също се срещат в част от славянските езици, напр.: бълг. диал. *Изяла ми е котка салото*. ‘да се притеснявам или да мълча без основателна причина да съм такъв’; бълг. *Котки ми късат сърцето*.; рус. *У кого слóвно (тóчно, б́удто) кошки скребут на душе (на сердце)*.; рус. *Кошки заскребли на душе (на сердце)*.; белорус. *На сэрцы як кот пацарáпаў / на сэрцы як на свéту схóдзячы*. (SSRLJa 1936: 1559; FSRJa 1986-1987: 210; RBE 1995: 95-102; RBSS 2018: 342).

Пълна еквивалентност в най-голяма част от славянските езици се наблюдава при фразеологизмите със зооним *котка* за експлициране на враждебност и омраза в човешкото поведение, напр.: бълг. *Като кучето и котката / мачката се обичаме / живеем*. ‘враждебно, с омраза’; бълг. *Като мишка / поганец и котка / мачка се обичаме / се гледаме*. ‘враждуваме, никак не се обичаме’; бълг. *Като котараци се гледаме*. ‘гледаме се един друг враждебно и предизвикателно’; бълг. *Като мачка у кучиня рахатувам*.; бълг. диал. *Се сакаат како куче и маче*.; рус. *Жить как кошка с собакой*. рус. *Смотрéть (глядéть) на кого, на что как кóшка на мышь*.; белорус. *Глядзéць як кóшка на мыши (м́блику)*. / *Глядзéць як воўк на авéчку*.; белорус. *Жыць (дружáць, любíцца) як кот з сабакам / удзéнь як кашкé, унóчы як пташкé*.; срхр. *Пазе се као мачка и м̀иш / псе*.; срхр. *Као пас и мачка (живе, слажу се)*.; пол. *Jak pies z kotem (żyć)*.; пол. *Drzeć z kimś koty, być, żyć z kimś jak pies z kotem*.; словаш. *Ako pes s mačkou (žijeme)*; чеш. *Jsou na sebe jako pes a kočka*.; словен. *Tadva sta si se gledata kakor pes in mačka*.; словаш. *žiju ako pes a mačka* (SSRLJa 1936: 1559; SSJČ 1960: 900; RSKJ 1969: 320; SSKJ 1975: 660; SRS 1976: 186; SJP 1978: 1028-1029; FSRJa 1986-1987: 210; RBE 1995: 95-102; TRMJ 2006: 105; RBSS 2018: 338, 341; Kocheva 2021: 643-656). В преобладаващата част от случаите става дума за пълна еквивалентност между фразеологизмите в анализираниите славянски езици. Интерес представляват също появяващите се в белоруски език фразеологични аналози, включващи други зоонимни двойки хищник и жертва: *котка / птица, вълк / овца*. При това следва да се отбележи, че при фразеологизмите от разглеждания подклас от всички езици, чиято структурата се характеризира с наличието на глагол със значение ‘гледам’, семантика е по-широка и обикновено включва изпитването на чувство на

злобно наслаждение, увереност в личното превъзходство и предвкушване на скорошна и бърза разправа с обекта на неприязън (RBSS 2018: 341), което доказва съществуването на тясна връзка между тях и представената непосредствено по-долу група фраземи. В анализирания подклас следва да се класифицира и: рус. *Злой как ко́шка.*, чиито семантични аналози в белоруски съдържат зоонимите *вълк* и *мъжско куче*, срв.: белорус. *Сярдзіты як пánскі (кула́цкі) саба́ка. / Сярдзіты ек воўк.* ‘за недобър, много зъл човек’ (RBSS 2018: 338). В българския език за внушаване на страх у някого, с цел да се покаже, че говорещият командва и отказва да търпи възражения, се използва фраземът: бълг. *Одирам / одера // раздирам / раздера котката (на прага)* ‘да събудя страх у някого, като му покажа, че аз съм шефът и няма да търпя никакви възражения’ (RBE 1995: 95-102).

Човешката омраза и враждебност кореспондират пряко с настървеността да се причини вреда и свързаното с това удоволствие, произтичащо от увереността в личното превъзходство и злобното наслаждение от предвкушването на скорошната и бърза разправа с обекта на неприязън. Фразеологизмите с такова значение в славянските езици също най-често са пълни еквиваленти, напр.: бълг. *Като мачка по мръвка (скакам).*; бълг. *Играя си с някого като котка с мишка.*; бълг. *Като маче у птиче (гледам).*; рус. *Игра́ть с кем как ко́шка с мь́шкой (мь́шью).*; рус. *Игра́ть в кошки-мышки.*; рус. *Гоня́ться за кем как ко́шка з мь́шей.*; белорус. *Гуля́ць (дражніцца) як кошка з мь́шаю.*; срхр *Као маче у тиче (гледа).*; пол. *Jak pies z kotem (żyć).*; пол. *Bawię się w kotka i myszkę. / Bawić się, igrać z kimś jak kot z myszką.*; чеш. *Hrát si s někým jako kočka s myší.*; словаш. *hrat' san a mačku a myš.* (SSRLJa 1936: 1559; SSJČ 1960: 900; RSKJ 1969: 320; SRS 1976: 186; SJP 1978: 1028-1029; FSRJa 1986-1987: 210; RBE 1995: 95-102; RBSS 2018: 338, 341; Kocheva 2021: 643-656). В руски и белоруски език играта между котка и мишка освен вражда, може да означава и вид любовна увертюра (RBSS 2018: 338). Ако обаче желанието за бърза, безжалостна и решителна разправа с някого, изразено на фраземно равнище, срв.: рус. *Души́ть / задуши́ть кого как ко́шку.*; белорус. *Задушы́ць каго як га́да. / Душы́ць як кот мышэй.* (RBSS 2018: 342), не бъде удовлетворено, то закономерно прераства в злопаметност и отмъстителност, които също могат да се експлицират с фразеологизми, напр.: бълг. *Ще дойде мачка за погачка.* ‘обещание за бъдещ отказ на услуга на човек, който не ти е помогнал’; бълг. *Ще свири мачка на дудук.* ‘заплаха за предстоящо наказание’; рус. *Карау́лить (сторожи́ть, подстерега́ть) кого как ко́шка добы́чу.*; рус. *Ласка́ться / ла́цется как ко́шка ко́ло мь́шки.* ‘дебна за възможност да нападна някого’; белорус. *Чатава́ць як ко́шка на мыш.* ‘дебна за възможност да нападна някого’ (RBSS 2018: 339; Kocheva 2021: 643-656).

Следващите няколко подгрупи фразеологизми, принадлежащи към групата на устойчивите словосъчетания със зооним *котка*, назоваващи определени ментални и психични особености на човека, се обединяват от това, че често, макар и не задължително, се отнасят към определен пол. Когато случаят е такъв, в илюстративният материал това ще бъде изрично указано. Такива са например фраземите за устойчивост на беди и нещастия, напр.: бълг. *Като котката не умира лесно.* (жената); бълг. *Като котката има сто души.* (жената); бълг. *Като котка на гръб не пада* (жената). / *Котка по гръб не пада / Котка по гръб пада ли?* ‘ използва се по отношение на упорит човек, който отказва да признае грешката си, дори ако той или тя е направил такава, както и по отношение на човек, който никога не отстъпва от своето мнение’ ; срхр *Као мачка е.*; рус. *Живу́ч (живу́ча) как ко́шка.*; белорус. *Ба́ба жыву́чая бы ко́шка.* (SSRLJa 1936: 1559; RBE 1995: 95-102; RBSS 2018: 338; Kocheva 2021: 643-656). Те най-често се отнасят до жената, но могат да се употребят и за мъж.

Интересно е да се отбележи, че при фразеологизмите, свързани със сексуалната предизвикателност и похотливостта, конкретизирането на пола на човека е задължително, като най-често това става чрез указване на половата принадлежност на животното, напр.: бълг. *Като котка си развява/надига/вири опашката.* (жената); бълг. *Като стар кот/котарак млади мишчета лови.* (мъжът); бълг. *Като котка / котарак през март разбеснял(а) се.*; бълг. диал. *Като мачка во сечка збеснел.*; рус. *Блудли́ва как ко́шка / как блудли́вая ко́шка.*; рус. *Блудли́в как ко́шка, а трусли́в как заяц.*; белорус. *Як кот шкадлівы, а как заяц баязлівы.* (RBSS 2018: 337; Kocheva 2021: 643-656). В белоруския език е регистриран фразеологичен аналог на анализирания тип изрази със зооним *кучка* в състава си: белорус. *Круці́ца як сучка бясхво́стая* (RBSS 2018: 338).

В славянските езици обикновено с жени се свързват фраземите за притежание на зъл нрав, напр.: бълг. *Зла като котка*; рус. *Ба́ба что ко́шка: глаза́ в ѳцарапае́т.*; белорус. *Як ко́шка дра́паца.* (RBSS 2018: 337) и за създаване на домашен уют, напр.: рус. *Без ба́бы как без ко́шки. / Без же́ны что без ко́шки, а без му́жа, что без соба́ки.*; белорус. *Худа дзэ́ду без ба́бы, як мядзвэ́дзю без ла́пы.*; белорус. *Без гаспады́нькі ха́та што дзень без со́нца.* (RBSS 2018: 342), докато тези за пиянство, напр.: рус. *Как ко́шка пропа́сная.*; рус. *Валья́ться как (сло́вно) ко́шка (ко́шки).*; рус. *Пить что как ко́шки молоко́.*; белорус. *Ба́ба пня́я як свіня́худая́.*; белорус. *Ляжа́ць як па́лкі.*; белорус. *Напи́ца як кот масля́нкі / пиць як цялёнак по́йла.*; словен. *Tako e bil pijan, da je maški botra rekel* (SSKJ 1975: 660; RBSS 2018: 342) и за влюбчивост, напр.: рус. *Влюбля́ться / влюби́ться в кого как ко́шка. Влю́бчива (любевоби́льна) как ко́шка. / Влюблен (влюблена) как ко́шка.*; белорус.

Утрэскацца як дурны ў саладуху.; белорус. *Улюблівы як жабра ў гразь.* (SSRLJa 1936: 1559; RBSS 2018: 337) могат да бъдат употребени за представители и на двата пола. При анализа на тези четири подгрупи фраземи интерес предизвиква фактът, че въпреки близкородствените отношения между руски и белоруски език, белоруските фразеологизми са само фразеологични аналози на руските, които нямат нищо общо с котката, и ако в тях изобщо се срещат зооними, те се отнасят до съвсем различни животни.

Втората голяма група фразеологизми, които ще бъдат анализирани в тази статия, отразяват екзистенциалното състояние на човека. В славянските езици устойчиви изрази от този тип служат като номинация както за удобство и лукс, напр.: бълг. *Като котка във вълна добре ми е.* ‘много ми е добре, удобно.’; бълг. *Без котката / когато я няма котката, мишките (хоро) играят.*; срхр *Када није мачке, миши су господари.*; срхр *Где није мачке, то си миши коло воде.*; словаш. *dobre myšiam, keď mačku doma niemo;* рус. *мышам раздолье, когда кошки нет;* пол. *Myszy tańcuja, kiedy kota nie czują.*; словен. *Kadar mačke ni doma, miši plešejo* (SSKJ 1975: 660; SRS 1976: 186; SJP 1978: 1028; RBE 1995: 95-102; Kocheva 2021: 643-656), така и за психическо или телесно неудобство, напр.: бълг. *Влизам / вляза с котка в чувал.* ‘поставям се в неблагоприятно положение, като предприемам обща работа със създаващ ми неприятности човек’; бълг. *Купувам / продавам котка в чувал.* ‘рисувах, правейки нещо’; бълг. *Тежко е куче с котка и вълк с овца да примириши.*; бълг. диал. *Купува мачка во вреќа.*; срхр *Купити мачка у врећи. / Мачку у џаку (врећу) куповати (узимати).*; срхр *Тешко је псе с мачком и курјака с овцом помирити.*; рус. *Купить / покупать котка в мешке.*; словаш. *kupit' mačku vo vreći / predat' mačku vo vreci;* пол. *Kupować, targować kota w worku* (SSRLJa 1936: 1533; RSKJ 1969: 319-320; SRS 1976: 186; SJP 1978: 1028; FSRJa 1986-1987: 210; RBE 1995: 95-102; TRMJ 2006: 106; Kocheva 2021: 643-656). И в тази категория прави впечатление високият брой пълни еквиваленти.

Същият извод се налага и при анализа на фразеологизмите, отразяващи липсата на късмет в славянските езици, като символът на черната котка, носеща лош късмет, е общ за всички тях, напр.: бълг. *Минава / мина черна котка помежду ни (между нас).* ‘скарване, спор за нещо незначително’; бълг. *Мина ми (черна) котка път / ще ми мине (черна) котка път;* бълг. *пресече ми / ще ми пресече (черна) котка път* ‘не успявам да постигна целта си’; рус. *Черная (/серая) кошка пробежала, проскочила между кем-либо. / Между ними черная кошка пробежала.*; белорус. *як чэрная кошка дарогу прабэгла;* пол.

dra z soba koty; словен. (*črna*) *mačka mi je prekrižala pot* (SSRLJa 1936: 1559; RPS 1953: 279; SSKJ 1975: 660; RBE 1995: 95-102; RBSS 2018: 341).

Към тази група фраземи, отнасящи се до екзистенциалното състояние на човека, следва да се отнесат и някои устойчиви изрази, типични за южнославянските езици, за експлициране на неопитността на самоуверената младост, срв.: бълг. диал. *Мачката би ловила риба, ама нече да си мокри краката / Не ще (яде) мачка риба, че е високо закачена* ‘За човек, който преценява, че няма да успее (за действие, което няма да извърши)’; бълг. *И котката / мачката има мустаки* ‘Отговор към неспособен човек, който се гордее с мустаците си, т.е. смята, че вече е голям и не се нуждае от съвети’; бълг. *Кой котка не храни, той храни мишките.*; срхр *Ко не храни мачку, храни миша.* (RBE 1995: 95-102; Kocheva 2021: 643-656).

Третата голяма група устойчиви изрази с опорна дума със значение ‘котка’, която се откроява при анализа на материала от славянските езици, отразява социалното състояние на човека в категориите богатство, напр.: бълг. *И котката на меко спи.* ‘Казва се като отговор на човек, който се е възгордял, че е богат’; срхр *Много је мачку говеђа глава* ‘не заслужава той (тя) толкова’ (RSKJ 1969: 319; RBE 1995: 95-102), бедност и/ли самотност, напр.: бълг. *Мачки ли сте доили?* ‘Казва се за нещо, което липсва и няма откъде да се вземе’; бълг. *Нямам ни куче, ни котка.* ‘Много съм беден / самотен’; бълг. *Нямам ни дете, ни коте / нямам дете, нямам коте* ‘да бъдеш бездетен; да си сам, да нямаш задължения и грижи’ (RBE 1995: 95-102); бълг. диал. *Нема ни куче ни маче. Нема ни дете, ни коте.* TRMJ 2005: 617; 2006: 105); срхр *Немати ни кучета ни мачета.* (RSKJ 1969: 319) и противоречиви интереси, напр.: бълг. *Поганецо друго мисли, а мачката – друго.* ‘Казва се, когато интересите са противоположни и всеки гледа своя интерес’ (Kocheva 2021: 643-656). В този случай следва да се акцентира върху факта, че фразеологизмите от втората подкатегория не само са пълни еквиваленти, но се характеризират и със напълно идентична полисемия във всички славянски езици, в които са регистрирани.

Четвъртата голяма група фразеологизми с опорна дума със значение ‘котка’ в славянските езици са свързани с външността и здравето на човека. Част от тях се отнасят до неговата красота или грозота, напр.: бълг. *Не са ме сукали котките* ‘бива ме, хубав съм, привлекателен съм’; бълг. *Сякаш че са го котки близали* ‘За човек, който е гладко сресан, с пригладена коса.’; бълг. *Като че ли са ме котки / мачки смукали / цицали* ‘за човек, който е много слаб, изтощен’; рус. *Как дóхлая кóшка / худая как ободранная кошка.*; рус *Как парш́ивая (шелуд́ивая) кóшка.*; рус. *Облэ́злая как (як) кóшка.*; рус. *Худáя*

(худá, то́щя, тощá, обóбранная, обóдрана) как дрáная (облэ́зля, обóдранная) ко́шка. / Драная ко́шка.; белорус. худáя як ча́пля / худэ́нькая як [э́ты] кіёк; белорус. Задрэ́таная як авчэ́ка / як чувэ́ра.; белорус. Аблэ́злы як рудáя мыш. (SSRLJa 1936: 1559; FSRJa 1986-1987: 210; RBE 1995: 95-102; RBSS 2018: 339-341; Kocheva 2021: 643-656). В анализирания случай голяма част от фразеологизмите са характерни само за една лингвистична система, т.е. те са без еквивалент. Що се отнася до съществуването на фразеологична аналогия между цитираните устойчиви изрази от руски и белоруски език, белоруските фраземи отново не са с опорна дума със значение ‘котка’, а в тях се появяват други зооними – чапла, овца, мишка и др. Към тази подкатегория следва да се класифицира и словенският фразеологизъм, отнасящ се до съществуването на задължителна прилика между поколенията: словен. *Kar mačka rodi, miši lovi* (SSKJ 1975: 660).

Една значителна част от фразеологизмите, свързани с външността и здравето на човека, се отнасят до тялото и неговите умения, които се оприличават на котешките, напр.: бълг. *Като котка / коза (се катеря)*. ‘Катеря се много ловко, с голяма пъргавина.’; бълг. *Като котка вървя / ходя / стъпвам*. ‘Вървя / ходя / стъпвам безшумно, тихо, обикновено да не ме усетят’; бълг. *Дразня котките*. ‘Пея / свиря лошо.’; бълг. *Като котка мишка вардя (пазя)*. ‘много зорко, с голямо внимание вардя, пазя’; бълг. *Имам котешки очи.*; срхр *Вјеран као псето, жустар као мачка.*; рус. *Кра́сться / подкра́сться (подкра́дываться) к кому, к чему как ко́шка (ко́шкой).*; рус. *Ги́бкая как ко́шка.*; рус. *Ви́деть [в темнотé] / зóркий как ко́шка.*; рус. *Ви́лупить глаза́ как ко́шка.*; рус. *Кара́бкаться / вскара́бкаться куда как ко́шка.*; рус. *Ку́рнявкаться как ко́шка.*; рус. *Ла́заться (кара́бкаться) куда, где как ко́шка (ко́шкой).*; рус. *Лóвкий как ко́шка / пантера.*; рус. *Осторо́жный как ко́шка.*; рус. *Ползти́ как ко́шка на пéчку.*; рус. *Пры́гать как ко́шка.*; рус. *Взгляд у кого [немига́ющий] как у ко́шки.*; рус. *Глаза́ у кого [зеленова́тые] как у ко́шки.*; рус. *Глаза́ у кого [свэ́тятся] как у ко́шки.*; рус. *Но́гти у кого как у ко́шки.*; рус. *Вя́кать (Вя́чить) как ко́шка.*; белорус. *Подкра́двацца як ко́шка.*; белорус. *Як каза́ (ко́зка) / дэ́вычка як метэ́лычка.*; белорус. *Бачыць як пту́шка / сакóл. Ви́лупіцца як кот / Ви́лупіць вочы́ (вэ́лупіцца, пазіраць) як савá.*; белорус. *Дра́цца як жа́ба на корч.*; белорус. *Пяя́ць як кот курню́.*; белорус. *Ла́зіць як бéлка на соснах.*; белорус. *Жы́ловаты ек тхор.*; белорус. *Пудлівы як конь.*; белорус. *Паўзці́ як му́ха на сыро́ватцы.*; белорус. *Скака́ць как ко́шка.*; белорус. *Влупі́цца як кот.*; белорус. *Во́чы як у ко́шкі. / Во́чы як у савы́. / Во́чки як зóркі.*; белорус. *Капцю́рэ як у ката́.*; белорус. *Но́та як у ко́та. / Ви́шчаць ек сві́нка ў по́лце.* (RSKJ 1969: 320; RBE 1995: 95-102; RBSS 2018: 337-342; Kocheva 2021: 643-656). Тук

определено прави впечатление големият брой фразеологизми от руски и белоруски език, приведени от Т. Володина, по-голямата част от които са пълни еквиваленти. Срещат се и много фразеологични аналози със зооними *птица (сокол / сова), кон, жаба, белка / пор, муха, свиня, пеперуда* и др. Следва да се отбележи също така, че белоруският фразем със зооним *коза* има пълен еквивалент в българския език.

Към тази група следва да се класифицират и фразеологизмите с опорна дума със значение *котка*, които имат отношение към човешкото здраве и хигиена, напр.: бълг. *Дера котки (котка)*. ‘повръщам’; бълг. *Имам котка в гърлото* ‘имам ангина / лош вкус в устата’; рус. *У кого слóвно (тóчно, бóдто) кóшки ночевáли во рту.*; рус. *Пáхнутъ как от пáдлой кóшки.*; белорус. *У рóце як сарóкі начавáлі / насмáчна (у рóце) як (бы) мыши глынуўшы / у рóце як у мазьніцы.*; белорус. *Смярдзéць як náча тхор набздзéў.* (RBE 1995: 95-102; RBSS 2018: 342; Kocheva 2021: 643-656), като белоруските примери и тук са фразеологични аналози със зооними, различни от *котка*.

Петта основна група фраземни единици с опорна дума със значение ‘*котка*’ в славянските езици са свързани с емоционалното състояние на човека, като е интересно да се подчертае, че всички те са устойчиви сравнения. Една значителна част от тях се отнасят до експлицирането на надежда или желание, напр.: бълг. *Като котка (котарак, котак) на джигер / суджук (гледам)*. ‘много ми се иска да хапна, да вкуся от нещо’; бълг. *Като котка за мръвка маха с опашка*. ‘надежда (желание) за нещо’; бълг. *Като маче у птиче (гледам)*.; бълг. *Като мачка (за лой) се облизвам*. ‘взирам се със силно желание’; бълг. *Светват / светят очите ми като на <манастирски> котарак <през март>*. ‘Използва се, когато човек харесва някого много или изпитва голямо удоволствие при вида на нещо’; бълг. *Осуква се / върти се (около нещо) като котка около вряла каша*. ‘силно желание за нещо невъзможно в конкретния момент’; бълг. диал. *Се врти како мачка околу вруќа каша.*; срхр *Као мачка на стравину (облизује се).*; срхр *Обилазити као мачек око вреле (вруће) каше (кобасице, сланине и др.)*; рус. *Смотрéть (глядéть) на кого, на что как кóшка на мáсло (сáло)*; белорус. *Глядзéць (пазіра́ць) на што як кот на сáла / яблiзвaццa што кот на сáла / жмўрыццa што кот на кiлбáсы*; словаш. *Chodit' / obchadzat' ako mačka okolo horucej kaše*; словен. *Hodi, kakor mačka okrog vrele kaše*. (RSKJ 1969: 319; SSKJ 1975: 660; SRS 1976: 186; RBE 1995: 95-102; TRMJ 2006: 106; RBSS 2018: 341; Kocheva 2021: 643-656). Както личи от примерите, в анализираната подкатегория става дума предимно за пълна еквивалентност в семантиката на устойчивите словосъчетания.

Същото важи и за фразеологизмите, отнасящи се до гальовността, напр.: бълг. *Като котка се гали / се умилква.*; бълг. *Като мачка у skut (се глезя).*; рус. *Лáсковая как кóшечка.*; рус. *Липучий как кóшка.*; рус. *Лисли́вый как кóшка.*; рус. *Льнуть (ласкáться, лáститься) к кому как кóшка.*; рус. *Тереться вокруг кого как кошка / лиана.*; белорус. *Лáшчыцца (лáсіцца) як кот.*; белорус. *Лáшчыцца (лáсіцца) як кот.*; белорус. *Ліпнуць як кастра́.* (RBE 1995: 95-102; RBSS 2018: 337-339; Kocheva 2021: 643-656).

Една значителна част от фразеологизмите с опорна дума със значение ‘котка’ в славянските езици, свързани с емоционалното състояние на човека, служат за номинация на негативни чувства и емоции, срв.: бълг. *Свил съм се като котка в чумаво (на зло време)* ‘унил съм, тъжен съм, без настроение съм’ (RBE 1995: 95-102). Сред тях най-многобройни са фраземните номинации със семантика ‘разяреност’, напр.: бълг. *Като маче у дирек бия / удрям (някого).* ‘бия / удрям някого много силно’; бълг. *Побесняла е / бие се / дере / съска като (дива) котка.*; срхр *Као мачку претући (пребити).*; рус. *гоня́ть толкну́ть кого как кóшку*; рус. *Цара́паться как дíкая кóшка.*; рус. *Шипеть / зашипéть как разъяре́нная кóшка.*; рус. *Деря́баться как кóшка.*; белорус. *ганя́ць як ката́ / ганя́ць як куку́шку на крапі́ве*; белорус. *Як кóшка дра́пацца.*; белорус. *Шипéць / зашы́пець як (бы) гадзю́ка.* (RSKJ 1969: 320; RBSS 2018: 338-342; Kocheva 2021: 643-656). Това не буди учудване, предвид факта, че котките са пословични със своя своенравен характер. Прави впечатление, че в редица славянски езици котката се явява и в ролята на жертвата на тази раздражителност. И в тази подгрупа преобладават пълните еквиваленти, макар че в белоруски отново се регистрира и фразеологична аналогия.

Семантично свързани с анализирания по-горе са и следващите два подкласа фраземи за емоционалното състояние, чрез които се експлицира и човешката паника, напр.: бълг. *Да запаля на котката опашката*; рус. *Бéгать / метáться и т.н., как бéшенная / угорéлая кóшка.*; белорус. *Насі́цца як кот угáрны*; срхр *Као ћорава мачка*; пол. *Вiegać, latać jak kot z pęcherzem* (SSRLJa 1936: 1559; RSKJ 1969: 320; SJP 1978: 1028; FSRJa 1986-1987: 210; RBSS 2018: 337-340), която логично води до хаотичност и безполезност на действията, напр.: рус. *Носі́ться с кем как кóшка с коттами / с по́мазом / с са́лом.*; рус. *Таска́ть что собо́й как кóшка котя́т.*; рус. *(Дéлать что) как кóшка со столба́ валі́лась.*; белорус. *Насі́цца як кошка з каця́нёнкам (каця́нёнчакам) / з по́мазам.*; белорус. *Насі́цца як кошка з жа́бай: гáдка з’ ёсці і шкада́ кінуць.*; белорус. *Лёгка як ката́ з пéчы скі́нуць.*; срхр *Вежи(те), нека веже (вежу) мачку о реп.* (RSKJ 1969: 319; RBSS 2018: 338-341).

Шестата основна група фразеологизми с опорна дума със значение ‘котка’ в славянските езици е свързана с трудовата дейност. Те могат да служат като номинация както на човешката компетентност, напр.: бълг. *Улавям /уловя котката за ноктите* ‘да си много умел в правенето на нещо’; бълг. *Котката, кога си, не лови мишки.*; бълг. диал. *Мачката преку три куки я намирисуват рибата. / Мачката, под камен да има риба скриена, я намирисуват.* ‘когато някой разкрие дълбоко пазена от други тайна’ (RBE 1995: 95-102; Kocheva 2021: 643-656), така и на некомпетентност, напр.: бълг. *Мачка от оцет к’во разбира?* ‘не оценяваш хубавото и го разваляш’; бълг. *Като мачката с опашката пиша. / Драскал съм на мачката очите.* ‘пиша много грозно’; бълг. диал. *Првите мачинья се фрлаат во вода.*; срхр *Први се мачићи у воду бацају.*; рус. (*писать*) *как кошка ланкой*; белорус. *Пісаць як кошка ланаю.*; словаш. *pisat', škriabat' ako mačka* (RSKJ 1969: 319; SRS 1976: 186; TRMJ 2006: 105; RBSS 2018: 340; Kocheva 2021: 643-656). Тук следва да се класифицират и фразеологизмите, свързани с проточване на работата, напр.: бълг. *Господ не е мачка, веднъж да го фане за очи.* ‘казва се, когато нещо не може да стане изведнъж, отведнага’; бълг. *Казали (рекли) на котката, а тя на опашката / накарали котката на работа, а тя опашката си.* ‘използва се, когато някой е помолен да свърши работа, но той я прехвърля на друг’ (RBE 1995: 95-102; Kocheva 2021: 643-656).

Седмата голяма група фразеологизми с опорна дума със значение ‘котка’ в славянските езици се отнася до човешкото поведение, като интерпретира изцяло негови негативни черти. Една от тях е нетактичността, напр.: бълг. *Настъпвам / настъпя опашката на котката* ‘засягам неприятен за някого въпрос’ / *Настъпвам / настъпя котето по (за) опашката* ‘засягам неприятен за някого въпрос’; срхр *Извући мачку реп, повући мачка за реп.*; рус. *Тянуть kota за хвост.*; рус. *Будто кошки на хвост наступили.*; словен. *Če mački na rep stopiš, zacvili.* ‘човек негодува, ако му нарушиш интересите’; пол. *Odwracać, wykręcać kota ogonem.* (RSKJ 1969: 319; SSKJ 1975: 660; SJP 1978: 1028; FSRJa 1986-1987: 210; RBE 1995: 95-102; RBSS 2018: 341). Както личи от приведените примери, еквивалентността на този тип фраземи в отделните езици е много висока, като грубото отношение към всеизвестната с чувствителността си котешка опашка служи за номинация на човешката нетактичност.

Към тази група принадлежат и фраземи със значение ‘изразяване на недоволство’, напр.: бълг. *Котка в чувал мълчи ли? / Фучи / разфучал се е като котка.*; рус. *Пёркать / фёркать [на что] как кошка на горячий борщ.*; (RBSS 2018: 341; Kocheva 2021: 643-656). И при тях в белоруския език се откриват само фразеологични

аналози с други зооними (свиня, кученце, кон) или без такива лексеми, напр.: белорус. *Вішчáць як свiня ў плóце / Вішчáць як шчаню́к. / фь́ркаць як конь / фь́ркаць як пан у мужьцкай хáце.* (RBSS 2018: 341). Всички цитирани изрази обаче се обединяват от присъствието на глагол за назоваване на характерния съскащ и издаващ недоволство звук, който добре познаваме предимно от котешкото поведение. Този подклас на фразеологизмите, отнасящи се до човешкото поведение, е и единственият, в който, успоредно с негативното чувство, се появява и положителният член на семантичната опозиция – доволството, срв.: бълг. *Мъркам като котка.* ‘доволен съм’; рус. *Мурьёлкать (урчáть) как кóшка.*; белорус. *Пяяць як кот курнió.* (RBSS 2018: 340).

Към анализираната група фраземи следва да се причислят и устойчивите словосъчетания в славянските езици, обединени от семантиката ‘непризнаване на вина’, напр.: бълг. *Падам / падна като котка на краката си* ‘излизам винаги прав, не се признавам за виновен, ако и да имам вина за нещо’; бълг. *Нощем / През нощта всички котки са сиви.*; пол. *Kot zawsze pada na cztery лаpy.*; пол. *W ciemności wszystkie koty są szare. / W nosy wszystkie koty szare (bure).*; рус. *Знает (чуёт) кóшка, чье мясо съела.*; рус. *Нóчью все кóшки сёры.* (SSRLJa 1936: 1559; RPS 1953: 279; SJP 1978: 1028; RBE 1995: 95-102). Тук отново става дума за пълна еквивалентност на изразите в различните езици, като номинационните модели са два – „излизам чист от ситуацията, както котката винаги пада на краката си“ и „вината ми се размива, както нощта размива цветовете“. В български и полски език са регистрирани и фразеологични аналози, отнасящи се до човешката нелоялност, напр.: бълг. *Изхвърлям / изхвърля като мръсно коте / мръсна котка някого* ‘изгонвам, изпъждам най-безцеремонно и грубо някого.’; пол. *Popędzić rogonić kociuś kota.* (RBE 1995: 95-102; SJP 1978: 1028).

Осмата основна група фразеологизми с опорна дума ‘котка’ в славянските езици е свързана с ума и речта. Тя е сравнително ограничена, а принадлежащите към нея фраземи служат като номинация най-вече на глупостта и недомислиците в човешкото поведение, напр.: бълг. *Като котка / мачка в календар гледам / бълг. Като манастирски котарак/котак над евангелие гледам.* ‘глупаво, без да разбирам нещо, гледам (обикн. нещо, което буди голямо недоумение)’; срхр *Гледати као маче у жижак.*; чеш. *Je to pro kočky.* ‘за нищо’; пол. *Pierwsze koty za płoty.* ‘за нещо недомислено’ (SSJČ 1960: 900; RSKJ 1969: 319; SJP 1978: 1028; RBE 1995: 95-102; Kocheva 2021: 643-656). Към този подклас следва да се причисли и българският фразеологизъм: бълг. *Кога на мачка ракийка, тогава на тебе лакардийка.* (Kocheva 2021: 643-656), който се употребява, когато някой говори каквото не трябва, за да му се напомни, че трябва да млъкне.

В славянските езици фразеологизмите с опорна дума ‘котка’ могат да бъдат свързани и с количествени характеристики. Тъй като в тях обикновено се визира сравнение на храненето на човека и този вид домашен любимец, а той е сравнително малък бозайник, не е учудващо, че много по-често срещани са фраземите за номинация на малко количество, напр.: бълг. *Като котке // Като / како маче ям*. ‘ям много малко’; рус. *Возиться как [всё равно] кошка.*; рус. *Оставить [как] кошке на лóжку.*; белорус. *Ёсці як на плот чапляць / Ёсці як не сваёю губою.*; белорус. *Даць як кату пад’есці / мала як на палцы спékчы.*; пол. *Tyle co kot naplakał.* (SSRLJa 1936: 1533; SJP 1978: 1028; FSRJa 1986-1987: 210; RBE 1995: 95-102; RBSS 2018: 337, 341; Kocheva 2021: 643-656). Приведените като пример за анализираната семантика фраземи от белоруския език не съдържат зооним, т.е. те са фразеологични аналози. Друга широко популярна характеристика на котката обаче е нейната лакомия, особено в случаите, когато става дума за любима нейна храна. Това също намира своето отражение в славянската фразеология, напр.: бълг. *Като котки // Като / како мачки на сирене*. ‘масово, всички заедно, яростно или с голямо желание’ (RBE 1995: 95-102; Kocheva 2021: 643-656).

Последната група фразеологизми с опорна дума ‘котка’, която ще бъде разгледана в тази статия, е свързана с времето. В славянските езици този тип устойчиви словосъчетания се отнасят по-често за климатичното време, като служат за номинация на особено голям студ, напр.: бълг. *Като котка на зло време се свивам* ‘много е студено’; бълг. *Котка и мишка ще спят заедно. / Куче и котка ще спят заедно / Мачка и куче ще са заедно. / Мачка и куче ще се гушат. / Мачка и поганец че лежат наедно* ‘много е студено, настъпил е голям студ, мраз’; бълг. диал. *Кучето и мачето заедно ќе спијат.*; срхр *Пас и мачка заједно спавају.*; рус. *Замёрзнуть как кошка. / Зябкий как кошка.*; белорус. *Замёрзнуць як саба́ка / пруса́к* (RSKJ 1969: 320; RBE 1995: 95-102; TRMJ 2006: 105; RBSS 2018: 338; Kocheva 2021: 643-656). И тук в белоруските фразеологични аналози се открива зоонимът куче или изобщо липсва такъв вид номинация. В българския език фраземи с опорна дума ‘котка’ се свързват и с астрономическото време, като служат за обозначаване на действие, което никога няма да се извърши, напр.: бълг. *Кога направят котката калугерка*. ‘(ирон.) никога’; бълг. *Кога мачка ракия пропие*. ‘(ирон.) никога’ (RBE 1995: 95-102; Kocheva 2021: 643-656).

В заключение следва да се подчертае, че анализът на славянската фразеология с опорна дума ‘котка’ показва наличието на значителни сходства. Това не е учудващо, предвид факта, че става дума за близкородствени езици. В преобладаващата част от случаите в тях се регистрират фраземи, които са пълни еквиваленти. Не е малък и делът

на фразеологичните аналози, в които често се откриват други зооними. От тях с най-голяма фреквентност се характеризира зоонимът *куче*. Това лесно би могло да се обясни с факта, че кучето и котката са домашните животни, които се намират в най-близки отношения със стопаните на дома и често живеят в него или в непосредствена близост, поради което техните специфики са отлично познати на човека от хилядолетия.

Както категорично се доказва от приведения илюстративен материал, в по-голяма част от класификационните групи фразеологизми преобладават негативните характеристики. Причината за това, както отбелязват редица изследователи, е, че човек обръща повече внимание на онези случаи от поведението на животните, които асоциативно се прехвърлят върху поведението на човека, за да бъдат коригирани (Gurbish 1981: 15; Kyuvlieva 1986: 82; Zhurek 1996: 327; Vitanova 2012: 179; Kocheva 2021: 643, 656). Точно по обратния начин обаче стоят нещата при фразеологизмите с опорна дума *котка*, свързани с външността и здравето на човека и с неговите умения. Когато те се оприличават на котешките, в по-голямата част от случаите това е комплимент, кореспондиращ с възхищението от грацията и красотата на домашния любимец.

Библиография

- Antonova-Vasileva 2021*: Antonova-Vasileva, L., Котки ‘cats’, котараци ‘tomcats’ and кучета ‘dogs’ – common peculiarities in the dialectal denominations of some of the most popular domestic animals. – In: Ex Oriente lux. In honorem Nicolae Saramandu. (ed.) M. Nevaci, I. Floarea, I.-M. Farcaş. Alessandria: Edizioni dell’Orso. 2021, 121-128.
- Vitanova 2012*: Vitanova, M., Човек и Svyat. Lingvokulturologichni prouchvaniya. Sofia: „Bul-Koreni“. 2012. [*Витанова 2012*: Витанова, М., Човек и свят. Лингвокултурологични проучвания. София: „Бул-Корени“. 2012.]
- FSRJa 1986-1987*: Frazеologicheskiy slovary russkogo yazyka. (red.). L. A. Voynova. Moskva: „Russkiy yazyk“. 1986-1987. [*ФСРЯ 1986-1987*: Фразеологический словарь русского языка. (ред.) Л. А. Войнова. Москва: „Русский язык“. 1986-1987.]
- RBSS 2018*: Russko-beloruskiy slovary sravneniy. (sast.) T. V. Volodina, V. M. Moknenko. Minsk: „Belaruskaya navuka“. 2018. [*РБСС 2018*: Русско-белорусский словарь

- сравнений. (саст.) Т. В. Володина, В. М. Мокненко. Минск: „Беларуская навука“. 2018.]
- Garavalova 2021*: Garavalova, I., Analysis of the Slavic linguistic material of the ways of the denomination of the domestic cat, subject to mapping on the onomasiological map prepared for publishing in ALE. – In: Ex Oriente lux. In honorem Nicolae Saramandu. (ed.) M. Nevaci, I. Floarea, I.-M. Farcaş. Alessandria: Edizioni dell’Orso. 2021, 541-554.
- Gurbish 1981*: Gurbish, J., Simvolika na nazvaniyata na zhivotnite v balgarskata paremiologiya. – Sapostavitelno ezikoznanie, 6, 1981, 13-16. [*Гурбиш 1981*: Гурбиш, Й., Символика на названията на животните в славянската паремиология. – В: Съпоставително езикознание, 6, 1981, 13-16.]
- Zhurek 1996*: Zhurek, M., Zhurek, M., Frazеologizmy s komponentom – naimenovanie zhivotnogo, harakterizuyushtie cheloveka v russkom i polyskom yazykah. – In: Systemy zoonimiczne w językach słowiańskich. (ed.) S. Warchoł. Lublin: Uniwersytet Marii Curie-Skłodowskiej. 1996, 327-334. [*Журек 1996*: Журек, М. Фразеологизмы с компонентом – наименование животного, характеризующие человека в русском и польском языках. – В: Systemy zoonimiczne w językach słowiańskich. (ed.) S. Warchoł. Lublin: Uniwersytet Marii Curie-Skłodowskiej. 1996, 327-334.]
- Kaldieva-Zaharieva 2013*: Kaldieva-Zaharieva, St., Balgarska leksikologiya i frazeologiya. T. 2. Balgarska frazeologiya. Sofia: Akademichno izdatelstvo „Prof. Marin Drinov“. 2013. [*Калдиева-Захариева 2013*: Калдиева-Захариева, Ст., Българска лексикология и фразеология. Т. 2. Българска фразеология. София: Академично издателство „Проф. Марин Дринов“. 2013.]
- SRS 1976*: Slovacko-russkiy slovary. (sast.). S. Kollar, V. Dorotyuyakova i dr. Moskva-Bratislava: „Russkiy yazyk–Slovackoe pedagogicheskoe izdatelystvo“. 1976. [*СРС 1986*: Словацко-русский словарь. (саст.) Д. Коллар, В. Доротьякова и др. Москва-Братислава: „Русский язык–Словацкое педагогическое издательство“. 1976.]
- Kocheva 2021*: Kocheva, A., Zoonyms with the meaning of ‘cat’ in Bulgarian phraseology (against European background). – In: Ex Oriente lux. In honorem Nicolae Saramandu. M. Nevaci, I. Floarea, I.-M. Farcaş (ed.). Alessandria: Edizioni dell’Orso. 2021, 643-656.
- Kyuvlieva 1986*: Kyuvlieva, V., Ustoychivite sravneniya v balgarskiya ezik. Sofia: Izdatelstvo na BAN. 1986. [*Кювлиева 1986*: Кювлиева, В., Устойчивите сравнения в български език. София: Издателство на БАН. 1986.]

- Odran 1970*: Odran, M., Etimologicheski belezhki. Formite kotka/machka, myah, vretishte i tehните varianti v slavyanskite ezitsi. – *Ezik i literatura*, 5, 1970, 65-68. [*Одран 1970*: Одран, М. Етимологически бележки. Формите котка/мачка, мях, вретиче и техните варианти в славянските езици. – *Език и литература*, 5, 1970, 65-68.]
- OLA 2000*: *Obsheslavyanskiy lingvisticheskiy atlas. Seriya leksiko-slovoobrazovatelynaya. Vypusk 2. Zhivotnovodstvo. (gl. red.). A. Basary. Warszawa: PAN. 2000.* [*ОЛА 2000*: Общеславянский лингвистический атлас. Серия лексико-словообразовательная. Выпуск 2. Животноводство. (гл. ред.) А. Басары. Warszawa: ПАН. 2000.]
- Panayotov 2001*: Panayotov, V., Balgaro-slovashkiyat leksikalen paralelizam v lingvogeografski aspekt (Disertaciya za prisazhdaneto na obrazovatel'nata I nauchna stepen „doktor“). Sofia. 2001. [*Панайотов 2001*: Панайотов, В., Българо-словашкият лексикален паралелизъм в лингвгеографски аспект (Дисертация за присъждането на образователната и научна степен „доктор“). София. 2001.]
- RBE 1995*: *Rechnik na balgarskiya ezik. T. 8. (gl. red.) Kp. Cholakova. Sofia: Akademichno Izdatelstvo „Prof. Marin Drinov“.* 1995. [*РБЕ 1995*: Речник на българския език. Т. 8. (гл. ред.) Кр. Чолакова. София: Академично издателство „Проф. Марин Дринов“. 1995.]
- RPS 1953*: *Russko-polyskiy slovary. (gl. red.). I. Dvoretzkiy. Moskva: Gosudarstvennoe Izdatelystvo inostrannyh i nacionalnyh slovarey.* 1953. [*РПС 1953*: Русско-польский словарь. (гл. ред.). И. Дворецкий. Москва: Государственное издательство иностранных и национальных словарей. 1953.]
- RSKJ 1969*: *Rechnik srpskohrvatskoga knyizhevnoг jezika. Knj. 3. (ur.). M. Stevanovich. Novi Sad/Zagreb: Matica srpska/Matica hrvatska.* 1969. [*РСКЖ 1969*: Речник српскохрватскогa књижевног езика. Књ. 3. (ур.). М. Стевановић. Нови Сад/Загреб: Матица српска/Матица хрватска. 1969.]
- SJP 1978*: *Słownik języka polskiego. T. 1. (ed.) M. Szymczak. Warszawa: Wydawnictwo Naukowe.* 1978.
- SSJČ 1960*: *Slovník spisovného jazyka českého. T. 1. (ed.) V. Havranek. Praha: Nakladatelství Československé akademie věd.* 1960.
- SSKJ 1975*: *Slovar slovenskega knjižnega jezika. Knj. 2. (ur.) A. Bajec. Ljubljana: SAZU.* 1975.
- SSRLJa 1936*: *Slovary sovremennogo russkogo literaturnogo yazyka. T. 5. (red.). A. M. Babkin, Yu. S. Sorokin. Moskva-Leningrad: Izdatelystvo Akademii Nauk SSSR.* 1936. [*ССРЛЯ 1936*: Словарь современного русского литературного языка. Т. 5. (ред.)

А. М. Бабкин, Ю. С. Сорокин. Москва–Ленинград: Издательство Академии Наук СССР. 1936.]

TRMJ 2005: Tolkoven rechnik na makedonskiot jazik. T. 2. (gl. red.). K. Kineski. Skopje: Institut za makedonski jazik „Krstе Misirkov“. 2005. [*TRMJ 2005*: Толковен речник на македонскиот јазик. Т. 2. (гл. ред.). К. Конески. Скопје: Институт за македонски јазик „Крсте Мисирков“. 2005.]

TRMJ 2006: Tolkoven rechnik na makedonskiot jazik. T. 3. (gl. red.). K. Kineski. Skopje: Institut za makedonski jazik „Krstе Misirkov“. 2006. [*TRMJ 2006*: Толковен речник на македонскиот јазик. Т. 3. (гл. ред.). К. Конески. Скопје: Институт за македонски јазик „Крсте Мисирков“. 2006.]

Trubchev 1960: Trubchev, O. N. Proishozhdenie nazvaniy domashnyh zhivotnyh v slavyanskih jazykah. Moskva: Izdatelystvo Akademii Nauk SSSR. [*Трубачев 1960*: Трубачев, О. Н. Происхождение названий домашних животных в славянских языках. Москва: Издательство Академии Наук СССР.]